

ПРАВОВИЙ СТАТУС ВИЩИХ І НИЖЧИХ КАСТ ЗА ЗАКОНАМИ МАНУ

Іщенко І.О.,

студент 1 курсу, гр. БП-22

кафедри приватного та публічного права

Інституту права та сучасних технологій

Науковий керівник : к.ю.н., професор Олійник А.Ю.,

Київський національний університет технологій та дизайну

м. Київ, Україна

В повідомленні досліджується правовий статус вищих і нижчих каст за законами Ману. Права і свободи людини в Стародавній Індії залежали від її кастової приналежності. Поділ суспільства Стародавньої Індії на касты сприяв появі вищих і нижчих каст та їх різних прав і обов'язків. Так, брахмани і кшатрії склали вищу касту давньоіндійського суспільства. Брахмани, що виконували жрецькі функції і знали священне вчення, поміщалися в найбільш почесну групу в суспільстві Стародавньої Індії. З числа кшатріїв висувалися царі, які здійснювали безпосереднє управління державними справами. Нижчою кастою були вайшії і шудри.

Ключові слова: права людини, правовий статус людини, правовий статус вищих і нижчих каст, права у Стародавній Індії, закони Ману.

Постановка проблеми. Процес соціального розширення суспільства у Стародавній Індії розпочався ще в надрах розрізнених племінних общин. Як результат розпаду родоплемінних відносин більш сильні і впливові роди висувалися на перші місця, зосереджували в своїх руках суспільні функції управління, військової охорони, обов'язки жреців, що привело до розвитку соціальної і майнової нерівності та до перетворення племінної верхівки в

родову аристократію. Сприяли розвитку соціальної нерівності і війни, в ході яких виникали відносини залежності, підкорення між окремими племенами і общинами. Соціальне розшарування в Древній Індії привело до виникнення особливих станових груп людей, які іменувалися варнами. Серед вільних людей було сформовано чотири варни, а саме: а) брахманів; б) кшатріїв; в) вайшиїв; г) шудрів [1, с. 117]. Поділ суспільства у Стародавній Індії був закріплений законами Ману у вигляді збірника давньоіндійських етичних і правових розпоряджень, виконання яких вважалося добродесністю. Зміст законів Ману виходив за межі юридичного права. Положення, що вміщувалися в законах відносилися до політики, моралі, релігійних розпоряджень тощо. Наявність правових норм і релігійних розпоряджень надавало законам Ману особливої сили впливу. Саме закони Ману докладно зупинялися на природі суспільного життя та стосунками між чотирма варнами. Вважалося, що внаслідок арійських завоювань склалися відносини між завойовниками (аріями) і підкореними (індіанцями), що й привело до поділу суспільства на касты.

Ієрархія каст в Стародавній Індії мала такий вигляд: 1) вищі касты – жрецькі і військові групи складали клас великих і середніх феодалів; 2) нижчі касты включали торгово-лихварські та землевласницькі касты дрібних феодалів і землеробів, що були повноправними общинниками. До них відносилися і групи безземельних і неповноправних землеробів, ремісників і слуг; серед останніх існувала і група безправних і найбільш пригноблених людей, яких відносили до недоторканих. Спочатку відмінності між кастами не були надто виразними та згодом вони поглиблюються. Касты отримували релігійне освячення, і ставали спадковими. Перехід із однієї касты в іншу стає неможливим. Шлюби між представниками різних каст заборонялися. Діти від таких шлюбів вважалися «нечистими» і зараховувалися до нижчих каст.

Найвищою кастою були брахмани, які нібито народжені з уст бога Браhma. Вони займали провідні місце в індійському суспільстві. До їх

повноважень відносилося приносити жертви богам, здійснювати обряди, служити радниками у царів, тримати у своїх руках монополію на писемність і знання. Їх майно було забезпечено охороною. Його не міг зачепити навіть цар. У всіх судових тяжбах з представниками інших каст рішення виносилося автоматично на користь брахмана. Їм слід було довіряти і з ними не можна було суперечити. Вони були звільнені від усіх податків, повинностей і тілесних покарань. Світські правителі (князі-магараджі) були змушені ділити з брахманами політичну владу, не могли без погодження із ними вирішити жодного важливого питання, самочинно видавати закони, тексти яких складали брахманські школи. Закони діставали релігійне освячення, а світський правитель тільки стежив за їх виконанням. Браhmани мали монопольне право тлумачити закони, давати поради людям із інших каст щодо їх застосування. До їхніх повноважень входило постійне вивчення «Веди» і навчати інших, приносити жертви за себе й піших, дарувати й приймати подарунки. Жертвопринесення супроводжувалися складними обрядами, ритуалами, яких вимагав брахманізм від усього населення. За виконання обрядів та ритуалів браhmани брали плату. Особа брахмана та його майно вважали недоторканими і оберігалось законами. Будь-яка образа, посягання на вбивство чи тілесні ушкодження та спричинена шкода майну брахмана тягнули за собою суворі покарання, зазвичай у вигляді мученицької смерті тощо [2].

Отже, одною з вищих каст за законами Ману були браhmани. Їх особиста недоторканність, честь і гідність, майно та інші відносини охоронялися законами. За вчинені проти них правопорушення винні несли відповідальність у вигляді жорстоких покарань.

Друга вища каста у Стародавній Індії були кшатрії, що нібито створені з рук Бога. До обов'язків цієї вищої касті відносилося необхідність управляти суспільством, захищати браhmанів, охороняти підданих, здійснювати жертвопринесення, вивчати Вели, контролювати, щоб усі дотримувалися законів і релігійних обрядів та ритуалів. Названа особлива

вояцька верхівка, військова аристократія – кшатрії почала складатися в процесі завоювання аріями річкових долин Північної Індії. У цю категорію спочатку входили тільки арії, але в ході асиміляції завойованих племен варна кшатриев поповнювалася і місцевими вождями, розділами сильних родових груп, на що, зокрема, вказує існування в Древній Індії особливої категорії «вратья-кшатриев», тобто кшатріїв по обітниці, а не по народженню [3].

Отже, кшатрії були світською знаттю, яка мала державну, політичну та військову владу. У військовий час це була єдина категорія населення, яка брала участь у походах і битвах. Проте ця знать діяла не на свій розсуд, а під контролем брахманів, які від народження і аж до смерті кшатріям були учителями, опікунами, порадиниками. Економічне становище кшатріїв було різним: більшість були багатими, але траплялися й незаможні, а дехто за борги потрапляв у кабалу.

Найчисельнішою нижчою кастою були вайшії, що були нібито народжені зі стеген Брахми. Вони теж були «двічі народженими», однак належали уже до експлуатованих груп населення. Їх назва «вайшії» походила від слова «виш» - народ, плем'я, поселення. Вони являли собою основну масу трудового люду, землеробів і ремісників. Відособленню кшатріїв серед своїх одноплемінників – вайшіїв-простолюдинів сприяли уявлення про те, що кшатрії мали повновладні права розпорядників багатства, які були придбані війною, включаючи і рабів-військовополонених. Серед них основною масою були торговці, землероби, ремісники, лихварі, землевласницькі та інші. Люди цієї касты були зобов'язані добросовісно працювати, примножувати своє майно, своєчасно та регулярно приносити пожертви, бути покірними волі брахманів, своєчасно платити податки, забезпечувати усім необхідним себе та членів вищих каст. Селяни сплачували в скарбницю податок, що складав 1/6 врожаю, а торговці – до 1/5 свого прибутку, зате їх звільняли від військової повинності [4].

Остання каста шудрів теж відносилася до нижчої групи, що начебто була створена з ноги Брахми і зобов'язана була "смирено служити" трьом

перед цим названим кастам. Вони не мали жодних прав, а лише обов'язки. Штраф за убивство шудра для вищих каст дорівнював штрафу як за убивство собаки. Це особисто вільні люди, вони не були рабами, мали право володіти майном, вільно ним розпоряджатися, мали свої сім'ї Як свідчать документи, шудра не повинен нагромаджувати багатства, навіть маючи таку можливість, бо, набуваючи його він тим самим утискає брахманів. Ця заборона, однак, не ставала на перешкоді деяким шудрам збагачуватися. Каста ця була неоднорідною. Найнижче становище займали потомки дравідів. Вважалося, що навіть дотик до представників цієї групи оскверняв тих, хто їх торкався. Їм не дозволялося жити в поселенні, користуватися новим або цілим посудом тощо. Раби перебували поза кастовим станом, їх використовували як слуг. Вони могли звільнитися від рабства. Саме рабство не набуло в Індії поширення і мало доволі патріархальний характер [5].

Висновок.

Підводячи підсумок слід зробити певні висновки і рекомендації. Так, брахмани і кшатрії склали вищу касту давньоіндійського суспільства, при цьому брахмани стояли все ж вище за кшатріїв по своєму правовому положенню. Брахмани, що виконували жрецькі функції і що знали священне вчення, поміщалися в найбільш почесну групу в суспільстві. Виконанням військової справи займалися кшатрії, їх головною задачею була охорона населення і управління. Саме з числа кшатріїв висувалися Царі, які здійснювали безпосереднє управління державними справами. Закони Ману були чудовим ідеологічним знаряддям для поневолення виробних класів і були оцінені вищими кастами, що оточили цей порівняно молодий текст ореолом святості і древності. Нижча каста була самої численною в Древній Індії, вона складала більшу частину всього населення. Головним положенням, що стосується правового статусу нижчих каст було, то, що основним їх обов'язком є служіння вищим кастам. Представники вищих каст зневажали, принижували та пригноблювали членів нижчих каст, причому

незалежно від їх поведінки та особистих переваг. Суворі правила не дозволяли спілкуватися представникам вищих і нижчих каст, бо вважалося, що це духовно поганить членів вищих каст.

Запропоновані по тексту рекомендації сприятимуть повнішому засвоєнню змісту прав представників вищих і нижчих каст за законами Ману.

Список використаних джерел:

1. Кочергина В. А. Санскритсько-російський словник. М.: Академічний проект, Альма-досвідчений, 2005. 944 с.
2. Закони Ману / <http://pravolib.pp.ua/zakonyi-manu-8231.html>
3. Закони Ману : реферат / http://4ua.co.ua/law/ra3ad78a4d53a88521216d26_0.html
4. Макарчук В.С. Загальна історія держави і права зарубіжних країн. Навчальний посібник. К.: Вид-во: Аттіка, 2009.
5. Хома Н.М. Історія держави та права зарубіжних країн: Навч. посіб. К.: Каравела, 2003.

The report examines the legal status of the upper and lower castes according to the laws of Manu. The rights and freedoms of a person in ancient India depended on his caste affiliation. The division of society in ancient India into castes contributed to the emergence of upper and lower castes and their different rights and responsibilities. So, Brahmins and Kshatriyas made up the highest caste of ancient Indian society. Brahmins, who performed priestly functions and knew the sacred teachings, were placed in the most honorable group in the society of ancient India. Kings were nominated from among the Kshatriyas, who carried out direct management of state affairs. Vaishyas and Shudras were the lowest caste.

Key words: human rights, legal status of a person, legal status of upper and lower castes, rights in ancient India, laws of Manu.